

Gemeente van onze Heer Jezus Messias

1. Met die woorden begint het gebed des Heren: *Onze Vader, die in de hemelen zijt*, althans zo zeggen wij het. Als het aan de NBV ligt, dan bidden we straks: *Onze Vader in de hemel*. Een vertaling, hoe begrijpelijk ook, die toch ietsjes verwijderd is van de grondtekst. Dat we in het tweede deel van de zin met een bijzin bij 'Vader' van doen hebben: 'die in de hemelen zijt', waarmee de plaats aangegeven wordt, waar hij woont/vandaan komt, wordt hier niet meer zichtbaar. Daarmee wordt de klassiek oosterse wijze van spreken losgelaten. Een wijze van zeggen die iedereen kent, want zo spreken wij ook over Jezus. Wij noemen hem *Jezus van Nazareth*. Zoals *Simon van Cyrene* heet en *Maria Maria van Magdala*. Bij de naam hoort ook de plaats waar je vandaan komt. En daarop wordt in het spreken over God geen onderscheid gemaakt: *Onze Vader die in de hemelen zijt*, maar je mag ook zeggen: 'die in de hemelen woont'. Het is een beeld, dat van 'Onze Vader die in de hemel woont', waarmee we zeer vertrouwd zijn, maar dat ook iets heeft gekregen van '*een lieve Vader in de hemel*'. Je krijgt het op die manier zelfs wel te horen als aanhef in een gebed: 'Lieve Vader in de hemel'. Het is mij te zoetsappig. Ik hoop niet dat u het erg vindt, als ik dat zeg, maar het roept *bij mij* toch teveel een beeld op alsof we (hierboven) met Sinterklaas van doen zouden hebben. En als er iets *niet* met God als 'Onze Vader' bedoeld wil worden, dan is het wel dat hij een Sinterklaasfiguur is, die al je wensen in vervulling doet gaan. Je vraagt maar en je krijgt het ook.

2. Daar wil ik het vanmorgen allereerst met u over hebben: over het beeld dat wij bij het woord 'vader' hebben. Daarover allereerst. Maar ik wil het met u ook over die bijzin hebben: 'die in de hemelen zijt' (of 'woont').

Wat ik nu het liefst zou doen? Dat is iedereen een papier geven, met daarop in het midden het woord 'vader', om u vervolgens te vragen om daaromheen al uw associaties te zetten die u bij het woord 'vader' hebt. Een buitengewoon interessant onderzoek zou dat zijn, omdat allerlei verschillen tussen u zichtbaar zouden worden. Er zouden ongetwijfeld ook woorden genoemd worden die op *alle* papieren staan.

Wat eruit zou blijken? Dat we in elk geval geen uniform beeld hebben bij het woord 'vader'. Zouden we er met elkaar over doorpraten, dan zou duidelijk worden dat diverse woorden die we opgeschreven hebben, te maken hebben met onze eigen vader, hoe hij geweest is of, wanneer hij nog leeft, hoe hij is.

Al die beelden en al die woorden spelen - vaak heb je dat niet eens zo in de gaten - een rol, wanneer wij over God onze Vader spreken. Dat kan ik heel makkelijk laten zien. Als je een uiterst moeizame verhouding met je vader hebt of hebt gehad, dan zal je dat woord liever ook niet gebruiken in je spreken over God. Of als het woord 'Vader' in de kerk gebruikt wordt, dan zal *jij* daar niet direct positieve associaties bij hebben. Zo, op die manier, werkt dat door. Dat kan negatief zijn, maar natuurlijk ook andersom werken. Een hele goeie relatie met je Vader, en daarbij een grote bewondering voor wie je vader is/was, speelt ongemerkt ook door in de wijze, waarop je verhoudt tot (het beeld van) God als Vader.

3. En daarmee ben ik bij het punt, waarover ik in de afgelopen *Betheltaal* sprak. Want dat beeld van *God de Vader* is de laatste decennia sterk onder druk komen te staan. Dat heeft allereerst met onze cultuur van doen, die door prof. Van Gennep (in zijn boek *'De terugkeer van de verloren Vader'*) 'vaderloos' is genoemd, maar eerder met het probleem van gezag en gehoorzaamheid van doen heeft.

In het bijzonder kwam op het beeld van God als Vader ook stevige kritiek van feministische kant. De kritiek betrof de sterke dominantie in kerk en theologie op alle mannelijke beelden van God, en dan ook van God de Vader, aan wie je je maar had te onderwerpen en te gehoorzamen, zo was de gedachte. Een zienswijze die men overal in de theologie terugzag.

Een punt dat de laatste jaren sterk speelt - als ik me niet vergis, is prof. Kuitert daarmee begonnen - , is de veronderstelling die schuilt achter het beeld van God als Vader, dat God een persoon is, met aan dat beeld nog toegevoegd, '(een persoon) die in de hemel woont'. Een beeld, waarmee velen moeite hebben, ook mensen in deze kerk. Het is te antropomorf, te mensvormig, teveel een beeld aangepast aan de mens, te weinig recht doend aan het feit dat niemand ooit God heeft gezien, en dat we dus niet weten hoe hij is. Doe ik zo recht aan de mensen die met dit beeld van God als persoon moeite hebben? Ik dacht het wel.

Niet minder problematisch voor velen is het spreken over de *hemel(en)* als de plaats waar God woont. Toch is het beeld minder vreemd dan het lijkt. Wat er namelijk mee tot uitdrukking wordt gebracht, is - om het modern te zeggen - de transcendentie van God, dat wil zoveel zeggen als dat God niet samenvalt met deze wereld, met de aarde. Hij woont hier niet. Hij overstijgt (=trans-cendeert) onze werkelijkheid. Hij valt niet samen met onze werkelijkheid. Is dan ook niet per definitie in te vinden of te *ervaren*, zoals je

tegenwoordig moet zeggen. Wat ermee uitgedrukt wil worden, dat is - nu maar even in gewoon Nederlands - dat Hij ons te boven gaat. Letterlijk en figuurlijk 'te boven'. Er is een gepaste afstand tussen Hem en ons!

4. Wat ik met dit alles wil laten zien, is hoeveel er van onze gedachten en beelden meekomen bij zo'n eerste zin als 'Onze Vader'. We bepalen al direct onze houding, onze moeite daartoe. Is dat erg? Nee, dat is niet erg. Zo gaat het steeds. Als we ons dan maar wel realiseren, dat als we de bijbelse beelden gebruiken, dat we ze steeds verstaan vanuit de woorden en beelden van *onze* wereld en cultuur. We laden de bijbelse beelden en woorden daarmee op.

Wat niet - of minder - gebeurt, is dat we ons afvragen hoe die woorden binnen de *Bijbelse* wereld functioneren. En dan zouden ze nog wel eens een wat andere lading kunnen hebben dan wij denken. De vraag is dan wel of we ook open willen staan voor het Bijbelse beeld zelf en de betekenis die het daarin heeft.

5. Gemeente, en dan doet zich eigenlijk al direct iets opmerkelijks voor, want kijk je dan - eerst - naar het Oude Testament en dan naar het Nieuwe Testament, dan valt direct een duidelijk verschil op. Ik zeg het met enige aarzeling, omdat er toch al zo'n neiging is om O.T. en N.T. tegenover elkaar te zetten, me dunkt ten onrechte. Maar wat je ziet, is dat het beeld van God als Vader in het Oude Testament wel voorkomt, maar toch lang niet zoveel als in het Nieuwe Testament. Hoe dat komt? Vanuit het Oude Testament vind ik het moeilijk om daar verantwoorde uitspraken over te doen, maar vanuit het Nieuwe Testament moet je zeggen dat dat met name toch te maken heeft met Jezus' spreken over God als zijn Vader. Hij zag zijn verhouding tot God als een vader-zoon relatie. En zo spreekt hij dan ook steeds over Hem. Heel direct in zijn gebeden noemt hij Hem 'Vader'. Daarmee plaatst hij zichzelf in de positie van het *kind*, preciezer nog: in die van de *zoon*.

6. Ik kom hier zo op terug, lieve gemeente, maar eerst wil ik met u naar het spreken over God als Vader in het Oude Testament. Ik zei het: heel veel komt het niet voor, maar als het gebeurt, moet u zien hoe dat dan gebeurt. Dan staat - het gebeurt verschillende keren - naast het woord 'Vader' het woord 'Schepper' (of 'Verwekker'). Ze vormen en parallellisme. Is dat nu zo bijzonder? Dat is toch niets bijzonders. Nee, maar het laat wel zien wat de eerste associatie in de Bijbel is bij het woord 'Vader'. Uw eerste associatie? In de Bijbel is de eerste woord dat naar voren komt: Schepper. We zagen vorig jaar, toen we het hadden over de apostolische geloofsbelijdenis, dat het eerste woord na 'Vader' daar het woord 'almachtige' was, maar in Deuteronomium 32, het lied van Mozes, is dat 'Schepper' (vers 6).

Gemeente, als u - naast de hele toestand rond de DSB-bank - het nieuws een beetje gevolgd heeft, dan weet u dat het beeld van God als Schepper op dit moment nogal ter discussie staat, door de oratie van Ellen van Wolde (eerst hoogleraar O.T. in Tilburg, nu in Nijmegen), die beweert dat je het Hebreeuwse woord dat altijd met 'scheppen' vertaald is, niet juist is, omdat het woord eigenlijk met 'scheiden' vertaald zou moeten worden. Ik laat die discussie hier even voor wat hij is, kom er verderop in het seizoen beslist nog op terug, vandaag wil ik dat begrip 'scheppen' toch nog gewoon even laten staan.

Mij gaat het vanmorgen om het beeld van Vader naast dat van Schepper. Bijzonder? Had u dat op uw denkbeeldige papier gezet? Het is *hier wel* het eerste beeld. Eigenlijk ook wel zo logisch, vanuit de vraag: wie is je vader? Want dan zeg je immers als eerste: 'Dat is is degene die mij verwekt heeft.'

Gemeente, voor alle helderheid, we zitten hier niet in de biologie, maar in de theologie, in de taal van het geloof. Met het spreken over God als je Schepper wordt antwoord gegeven op jouw begin als gelovige, zo kan ik dat misschien het beste formuleren. Het spreken over God als jouw Schepper wil laten horen dat jij in zijn beeld en naar zijn gelijkenis geschapen bent. Je bent geroepen om naar zijn beeld te leven. Daar ligt de clue van het spreken over God als uw en mijn Schepper. Meer dan met *scheiden* (zoals Van Wolde beweert) heeft scheppen dan ook met *roepen* te maken: 'in aanzijn roepen'.

7. Het is uitermate kritisch begrip, dat woord 'Schepper' - de mens is dus niet zoals hij - van nature - is, maar hij is geschapen om naar het beeld van God te leven - zoals ook het beeld van God als Vader ook een ongelooflijk kritisch begrip is. Hoe kritisch dat is, komt eigenlijk sterk tot uitdrukking in een uitspraak van Jezus tegen de Farizeeën: 'En u zult op aarde niemand uw vader noemen, want één is uw Vader, Hij die in de hemelen is' (Matteüs 23:9). Ik kan mij de vrouw nog goed voor de geest halen in mijn vorige gemeente in Lekkerkerk, die uitermate geschokt was dat de juffrouw van de lagere school dat aan de kinderen verteld had. 'Wat ik daarvan vond?' Ze vroeg het, ervan uitgaande dat ik dat ook ook vreselijk zou vinden dat die juffrouw dat aan de kinderen leerde. Dat het zo werd voorgesteld dat haar man niet de vader van de kinderen

meer zou zijn. De vrouw liet door dit alles eigenlijk ongelooflijk goed zien hoe een kritisch begrip dat woord 'Vader' voor God is.

Spreek je God op die manier aan, dan druk je daarmee uit, dan laat je zien bij wie je hoort, maar dan druk je daarmee ook uit - daar zit dat kritisch, dat scheidend element in - dat de natuurlijke leefverbanden, waarvan je deel uitmaakt, niet meer allesbepalend zijn. Een mens kan geen twee goden dienen. Dat geldt niet minder, waar het om twee vaders gaat. Een mens kan geen twee vaders hebben. Ooit gehoord van een mens die twee vaders heeft?

8. Als we alleen al die eerste woorden van het Onze Vader bidden, moeten we wel goed weten wat we dan doen. We laten ermee horen dat we ons alleen door Hem willen laten raken en aanspreken. We drukken ermee uit dat we tot een andere familie horen dan de kring van mensen, bij wie we van nature (!) horen. Een leefverband dat door het geloof niet meer vanzelfsprekend zijn, omdat we nu Zijn Stem voor ons leven bepalend laten zijn.

Zo'n kritische functie heeft het woord 'Vader' hier bij Jezus zelf. En dat is echt niet alleen in het Matteüsevangelie, u vindt dat in Marcus, en ook bepaald niet minder in het Lucasevangelie. Lees - om te beginnen - maar het verhaal van de twaalfjarige Jezus in de tempel (lees mijn verhaal 'Een noodzakelijke breuk (Lucas 2,41-51)' op de website). Als dat verhaal van de twaalfjarige Jezus iets duidelijk maakt, dan is het deelgenoot worden van 'die van mijn Vader' een breuk met de natuurlijke ouders betekent. Dan ga je een andere weg, dan ga je ook de weg die *die Vader* je wijst, een weg waarvan je zeker weet dat deze je het leven brengt.

9. Dat betekent ook dat voor wie het gebed van Jezus op de lippen neemt, God niet een vreemde is ook niet een goede bekende, zelfs niet een vriend, maar een *vader*. Hij staat op een uiterst vertrouwelijke voet met Hem. Hij heeft al heel wat met Hem beleefd en ook in de toekomst hoopt hij nog heel wat met Hem mee te maken. Hij heeft de gunstigste ervaringen met Hem. Gunde deze God hem niet het licht in de ogen, noemde Hij hem niet vol liefde zijn kind? Biddend tot Hem kom je thuis. Je hebt nog geen woord gezegd, of Hij omarmt je al.

In de Naam van de *Vader* en de *Zoon* en de *Heilige Geest*. Amen.

*20ste Zondag na Pinksteren, 18 oktober 2009
Bethelkerk, Den Haag-Loosduinen
ds. Nico Riemersma*